

ВІЛЕН ГОРСЬКИЙ: НА ШЛЯХУ ДО СЕБЕ

Марина Ткачук

До шереди імен, якими пишається сучасна українська гуманітаристика, по праву належить ім'я Вілена Сергійовича Горського (1931–2007) – відомого вченого, доктора філософських наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України, дивовижної людини, котра втілювала у собі кращі риси справжнього інтелектуала та інтелігента. Цей короткий нарис – спроба життєпису колеги і наставника, співпраця та спілкування з яким завжди залишатиметься однією з найзначущіших і найсвітліших сторінок, закарбованих у пам'яті тих, хто його оточував.

Вілен Горський народився 27 жовтня 1931 р. у м. Харкові в родині службовців Сергія Марковича і Ганни Мусіївни Горських. На його долю, як і на долю його однолітків, ще в дитинстві випало чимало випробувань. З шестирічного віку він ріс без батька, лише у студентські роки дізнавшись правду про його раптове зникнення: Сергія Марковича, головного інженера Харківського тракторного заводу, було розстріляно у 1937 р... Короткочасного стажування на одному із заводів Форда у США виявилось достатньо для викриття «агента американського імперіалізму», реабілітованого в середині 1950-х.

А потім була війна... Довгі місяці евакуації в далекому Казахстані... Повернення до рідного «попелища» – причому не в метафоричному, а в прямому сенсі цього слова: в будинок, який довелося залишити у 1941 р., влучила німецька бомба... У пошуках притулку Ві-

лен Сергійович разом із матір'ю і бабусею опинилися в родичів у Києві, де лише згодом дочекалися омріяної кімнати в комуналці, сповна ковтнувши злиденності повоєнної пори.

Вілену Горському виповнилося майже 18 років, коли він завершив шкільну освіту і вступив на філософський факультет Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка, який закінчив улітку 1954 р. Ганна Мусіївна ледь встигла порадіти за сина, котрий отримав «путівку» до самотійного життя: того ж року її не стало.

Щоправда, «путівка» могла би бути зовсім іншою, якби не сумнозвісна «п'ята графа»: відмінні успіхи у навчанні, диплом із відзнакою, неординарна, за свідченнями однокурсників, випускова робота, присвячена філософському аналізу творчості Лесі Українки, – усе це відкривало шлях до науки, ...але не для єврея і сина репресованого.

Щоправда, для тих випускників філософського факультету 1950-х рр., котрі ще не мали неодмінної, за радянських часів, «перепустки» до професійної кар'єри – партбілета, – трудова діяльність у будь-якому разі розпочиналася за одним і тим самим сценарієм. Приміром, однокурсники Вілена Сергійовича Ігор Валентинович і Ада Корніївна Бичко опинилися у селі Шамівка на Кіровоградщині, отримавши призначення до сільськогосподарського технікуму, де обом довелося викладати предмети, далекі від філософських. У сільській школі на Тернопіллі розпочалася трудова біографія Мирослава Володимировича Поповича, який закінчив філософський факультет роком раніше. Його однокурсник Сергій Борисович Кримський, котрий отримав призначення на «культмасову» роботу в Херсоні, не сподобався «працедавцям» і, швидко повернувшись до Києва, спробував вступити

до аспірантури. Але не зарадили й відмінні оцінки, отримані на вступних іспитах: першою віхою його трудової біографії стала ледь знайдена посада шкільного вчителя логіки і психології. І знову не пощастило: невдовзі ці предмети вилучили зі шкільної програми, а «молодому спеціалістові» не залишилося нічого іншого, ніж викладання астрономії – та й то, з одною годиною тижневого навантаження й відповідною зарплатнею.

Отож не дивно, що замість омріяної аспірантури у серпні 1954 р. Вілен Сергійович Горський потрапив, за державним призначенням, на посаду вчителя історії районного містечка Нова Одеса, що на Миколаївщині. Щоправда, його шлях до професії виявився набагато довшим, ніж у згаданих вище його ровесників: від закінчення університету до зарахування на посаду молодшого наукового співробітника Інституту філософії АН УРСР минуло майже десять років. У Києві, куди він повернувся у липні 1956 р., на нього не чекала навіть і посада вчителя: довелося працювати старшим піонервожатим в одній зі шкіл, а згодом – методистом міського і районного Будинку піонерів. Улітку 1959 р. В. Горському вдалося (бодай тимчасово) потрапити на посаду наукового співробітника-екскурсовода Софіївського музею-заповідника, але залишитися на постійну роботу, знову-таки, завадило «неблагонадійне» походження.

Прикметно, що свої молоді «митарства» Вілен Сергійович згадував хіба що з ледь вловимою іронією, але без жодного невдоволення чи скарг. Нарікати на долю – не було в його звичках. Філософськи сприймаючи життя в усьому його багатоманітті й неоднозначності, він не розмежовував «біле» і «чорне» жорсткими і нездоланими кордонами й досконало володів – і у творчості,

й у повсякденні – мистецтвом розрізняти нюанси і напівтони, відділяти «зерна» від «полови» й фокусувати увагу на позитивних випроміненнях буття.

Таких «випромінень» у житті Вілена Сергійовича не бракувало навіть у похмурі 1950-ті: сповнена сил молодість, кохання, створення сім'ї, яка для нього становила найбільшу і найвищу життєву цінність, народження сина, його перші кроки і перші слова. Саме у Новій Одесі, про існування якої, мабуть, і не здогадувався, якби не «мудре» державне призначення, він зустрів свою дружину – Тамілу Василівну, з якою прожив у мирі і злагоді п'ятдесят два роки, до останнього подиху... Вступаючи на філософський факультет, В. Горський, звісно ж, не готував себе до ролі шкільного вчителя, а тим паче – піонерського «ватажка», але саме вимушений «піонерсько-шкільний» період діяльності сприяв розвитку його рідкісного педагогічного дару... Якщо ж узяти до уваги, що енергії і натхнення Вілена Сергійовича вистачало не тільки на викладання, організацію краєзнавчих і театральних гуртків, туристичних походів, проведення екскурсій тощо, а й на професійне філософське зростання, то цей період аж ніяк не назвеш «втраченим часом».

Промовистим свідченням цього зростання є той факт, що, прийшовши наприкінці вересня 1963 р. до відділу історії філософської і соціологічної думки на Україні Інституту філософії АН УРСР, Вілен Горський спромігся за два роки підготувати кандидатську дисертацію¹, присвячену аналізу українсько-болгарських філософських зв'язків у другу половину XIX ст. (безпо-

---

¹ Див.: Горський В. С. Зв'язки української революційної демократії з прогресивною думкою Болгарії в другій половині XIX ст. : дис. ... канд. філос. наук / В. С. Горський ; АН УРСР. Ін-т філософії. – К., 1965. – 242 с.

середнім предметом дослідження були взаємовпливи двох революційно-демократичних традицій). Захист дисертації відбувся вже 7 січня 1966 р. Заручившись «інтернаціональним співавторством» однокурсника і друга Михайла Бичварова – згодом відомого болгарського філософа та історика філософії, того ж року Вілен Горський опублікував (за результатами здійсненого дослідження) свою першу наукову монографію².

Обставини, що сприяли щасливим змінам у долі В. С. Горського, були пов'язані як із певною лібералізацією суспільного життя часів «хрущовської відлиги», так і з тими трансформаціями, які відбулися в діяльності головної філософської установи України – Інституті філософії. Знесилений пануванням ідеологічної кон'юнктури й інтригами директора та його найближчого оточення, колектив інституту ініціював перед ЦК КПУ зміну керівництва: у грудні 1962 р. інститут очолив сповнений енергії і творчих задумів Павло Васильович Копнін. Талановитий вчений і непересічний організатор науки, П. Копнін спромігся внести у життя Інституту філософії потужний струмінь оновлення та дослідницького пошуку. Однією з особливих заслуг Павла Васильовича було зміцнення кадрового потенціалу інституту, яке здійснювалося шляхом залучення молодих і здібних фахівців, відібраних не за анкетними даними, а за професійними якостями³. З-поміж таких фахівців був і Вілен Горський, залучений до

² Див.: Бичваров М., Горський В. Українсько-болгарські філософські зв'язки (друга половина XIX ст.) / М. Д. Бичваров, В. С. Горський. – К. : Наук. думка, 1966. – 183 с.

³ Про київський період діяльності П. В. Копніна, зокрема й на посаді директора Інституту філософії АН УРСР, див.: Йолон П. Павло Копнін та українська філософська думка / Петро Йолон // Філософська думка. – 2009. – № 3. – С. 53–70.

розбудови одного із започаткованих в Інституті філософії (за ініціативою і підтримкою Павла Копніна) дослідницьких напрямів – вивчення історії філософської думки на українських теренах. На схилі років Вілен Сергійович згадував Копніна як одного з тих фахівців, що визначили параметри його філософського бачення, й «чи не найяскравішу особистість, з якою випало щастя зустрітись у житті і працювати»⁴.

Віленові Горському судилося стати одним із тих науковців, з ім'ям яких власне асоціюється поняття Інституту філософії АН УРСР (з часів набуття незалежності – НАН України). Упродовж майже тридцятирічного періоду Інститут філософії залишався його основним місцем роботи і «другою домівкою» – з ним пов'язана вся його наукова біографія радянських часів. Безпосередні творчі зв'язки й плідна співпраця Вілена Сергійовича з Інститутом філософії не переривалися й у «могилянський» період його діяльності, триваючи до кінця життя.

Академічна кар'єра В. Горського за часів СРСР не справляє враження «стрімкої»: нічого у житті не давалося йому легко. Розпочавши у 32-річному віці як молодший науковий співробітник, близько двадцяти років (1967–1986) він залишався старшим науковим співробітником; посаду «провідного» отримав лише на зорі «перебудови» у 1986 р. (майже через десять років після здобуття докторського ступеня), а головним науковим співробітником став аж наприкінці грудня 1991 р. – уже в незалежній Україні. За півроку до того (у червні 1991-го) отримав, нарешті, диплом професора – через чотирнадцять років після за-

---

⁴ Інтерв'ю з Віленом Сергійовичем Горським / записав Юрій Завгородній // Наукові записки. – Т. 20 : Філософія та релігієзнавство / Нац. ун-т «Києво-Могилян. акад.». – К. : КМ Академія, 2002. – С. 97.

хисту докторської дисертації (з якою, до речі, теж не обійшлося без «пригод» – клопотанням певних «добродіїв» довелося витримати процедуру повторного захисту у ВАК СРСР; процедуру він витримав блискуче, але від першого захисту до отримання диплома минуло чимало часу – півтора року). Маючи у своєму доробку радянської доби 15 наукових монографій (у тому числі – чотири індивідуальні), користуючись заслуженою повагою філософської спільноти й авторитетом одного з провідних українських істориків філософії, свою першу керівну посаду Вілен Сергійович отримав у пенсійному віці – на початку січня 1992 р. очолив сектор філософської думки Київської Русі у рідному відділі історії філософії на Україні.

Радянські часи, на які припала переважна частина наукового життя Вілена Горського, – трагічна сторінка в історії вітчизняної філософії, приреченої жити у статусі «служниці» ідеології, в рамках партійних директив і під пильним наглядом «кураторів» від органів безпеки. «Філософія-покруч» – таким, за влучним виразом Анатолія Лоя⁵, є породжений цією добою продукт інтелектуальної діяльності з осмислення «найбільш загальних законів природи, розвитку і людського суспільства» у межах «єдино правильної» компартійної парадигми. Трагічними (навіть за умов відсутності прямих утисків і покарань) є долі інтелектуалів радянських часів, чий щирий потяг до філософування, чиї здібності й розумові чесноти, творчі потенції та працездатність могли реалізовуватися переважно у тих-таки «покручених», «спотворених» формах псевдофілософії, змушеної

---

⁵ Див.: Лой А. «Філософія-покруч» / Анатолій Лой // Філософська думка. – 2009. – № 3. – С. 25.

уникати сміливого поруху думки, щирого слова і «живого життя».

Сповненою трагізму є й діяльність інститутів філософії колишньої Країни Рад, колективи яких десятиліттями витрачали свій творчий потенціал не стільки на розвиток філософських наук, скільки на обслуговування потреб «ідеологічної боротьби» з міфічними ворогами. На тлі стосів книжок, брошур і статей, написаних у межах «планових тем», присвячених «критиці буржуазної філософії», «боротьбі з буржуазним націоналізмом», філософському обґрунтуванню «засад комунізму», «соціалістичного змагання», «комуністичного виховання» й інших фантомів, надто поодинокими є твори, що не втратили своєї актуальності наступного дня після руйнації комуністичного режиму.

Зазначене, на жаль, значною мірою стосується й діяльності Інституту філософії АН УРСР від сталінських до горбачовських часів. Однак об'єктивна оцінка доробку кожного з його відділів і співробітників потребує, на наш погляд, урахування тих нюансів і напівтонів, про які вже йшлося вище, присутності в їхньому професійному житті тих «відлиг», що надавали приневоленій думці бодай ковток свіжого повітря. Звісно, попри те, що філософська наука 1960-х–1980-х рр. зберігала свою «радянськість», залишаючись у межах власної принципово ідеологічної самовизначеності, дозована лібералізація філософського мислення, помітна з часів деєсталінізації, неквапливо, так само дозовано, але роз'їдала моноліт «єдино правильної» філософії діалектичного та історичного матеріалізму. Говорячи про цей період, В. Горський мав усі підстави констатувати зародження тієї «тіньової» філософії, розвиток якої згодом чимало сприяв відтисненню «офіційної» філософської доктрини на маргінеси історії. «У кух-

нях наших осель у “хрущовках”, – згадував він, – читалися книги сучасних “буржуазних” філософів, точилися палкі дискусії, реально здійснювався діалог, що формував культуру мислення кожного з нас. Але справа не обмежувалася кухнею. Суттєво, що результати, одержані на полі “тіньової” філософії, – бодай частково, проривалися крізь систему заборон, визначаючи далеко не однозначний результат сукупного здобутку легалізованої філософії. Клітина, до якої заганяли філософію, з часом втрачає свою міць і монолітну непорушність. Й там, де ґрати виявлялися не такими міцними, виникала можливість хоч трохи здобути простору для легалізації результату справді творчого філософського пошуку»⁶.

Звісно, працюючи в «ідеологічній» установі, Вілен Сергійович, як і всі його колеги, робив свій необхідний внесок і в критику «буржуазної філософії», і в поширення «невмирущих ідей Маркса – Енгельса – Леніна», і в боротьбу з різними «ідейними супротивниками» радянського ладу та «єдино правильного вчення». Але його фахова діяльність завжди живилася справжнім історико-філософським інтересом і прагненням відшукати ті «лакуни», що залишали більш-менш вільне «поле» для реалізації професійних зацікавлень і справжньої наукової творчості. Звісно, і це поле мало свої, й доволі жорсткі, ідеологічні межі, однак специфіка історико-філософського дослідження, налаштованого на діалог із іншими філософами та філософіями, створювала певні можливості як для професійного становлення й реалізації власного

---

⁶ Горський В. С. Дещо про історію з історією філософії (Суб'єктивні роздуми з приводу ювілею) / Вілен Горський // Магістеріум. – Вип. 1 : Історико-філософські студії. – К. : Stylos, 1998. – С. 138.

творчого потенціалу, так і для збереження українською філософією «людського обличчя».

Історико-філософські пріоритети Горського-науковця, що окреслилися вже у студентські роки, розвинулись і зміцніли у стінах Інституту філософії. Цими пріоритетами стали історія української філософії і методологічні аспекти історико-філософського пізнання, причому, як зізнавався згодом Вілен Сергійович, зазначені пріоритети мали тісний взаємний зв'язок, а результати, здобуті на одній із двох «ділянок» його досліджень, неunikно позначалися на іншій.

Зокрема, зацікавлення методологічними проблемами історико-філософського пізнання виявилось вже під час роботи над кандидатською дисертацією і першою монографією: вивчення безпосереднього предмета дослідження – творчих взаємин українських і болгарських революційних демократів другої половини ХІХ ст. – потребувало піднесення від аналізу конкретного матеріалу до теоретичного осмислення специфічного механізму ідейних взаємозв'язків та їх ролі у розвитку філософії. Методологічні експлікації, викладені у перших розвідках⁷, були розвинуті в наступних працях В. Горського⁸ і визначили те особливе зацікавлення проблемою діалогу філософських культур, що пронизує всю його творчість.

---

⁷ Див. його: Деякі питання дослідження культурних взаємовідносин (на матеріалах історії українсько-болгарських культурних взаємин) / В. С. Горський // Український історичний журнал. – 1965. – № 9. – С. 47–55 ; З історії дослідження філософських взаємозв'язків (деякі методологічні питання) / В. С. Горський // З історії філософської думки на Україні : республ. міжвід. зб. / відп. ред. В. Ю. Євдокименко. – К. : Наук. думка, 1965. – С. 76–88.

⁸ Див., напр.: Головаха І. П., Горський В. С. Проблема взаємозв'язків в історико-філософському дослідженні / І. П. Головаха, В. С. Горський // Ідейні зв'язки прогресивних мислителів братських народів (ХVІІ–ХVІІІ вв.) : зб. / отв. ред. В. М. Ничик. – К. : Наук. думка, 1978. – С. 5–40.

З другої половини 1960-х рр. методологічна проблематика історико-філософського дослідження набуває у наукових студіях Вілена Сергійовича домінантного значення. Його зусилля дослідника спрямовуються, зокрема, на вивчення методології історико-філософського аналізу механізмів і специфіки взаємодії філософії з іншими компонентами культури – політикою⁹, наукою¹⁰, мистецтвом¹¹. Відповідно, до кола зацікавлень дослідника залучається ціла низка важливих у теоретичному й методологічному відношеннях проблем історико-філософської науки – йдеться, зокрема, про особливості «національної» філософії та її співвідношення із філософією «всесвітньою»¹²,

⁹ Див. його: Проблема співвідношення філософії і політики у працях українських радянських дослідників / В. С. Горський // З історії філософії та соціології на Україні : республ. міжвід. зб. / відп. ред. В. Ю. Євдокименко. – К. : Наук. думка, 1968. – С. 11–19 ; Соціальне середовище та історико-філософський процес / В. С. Горський. – К. : Наук. думка, 1969. – 183 с.

¹⁰ Див.: Азархін В. А., Горський В. С. Коперник. Бруно. Галілей / В. А. Азархін, В. С. Горський. – К. : Наук. думка, 1974. – 199 с. ; Горський В. С. Ретроспективна функція науки / В. С. Горський // Філософська думка. – 1974. – № 5. – С. 38–46 ; Азархін В. А., Горський В. С. Научная истина в судьбах ученого : Коперник, Бруно, Галилей / В. А. Азархін, В. С. Горський. – К. : Наук. думка, 1984. – 176 с.

¹¹ Див. його: Философия, мировоззрение, искусство / В. С. Горский // Диалектический и исторический материализм – философская основа коммунистического мировоззрения : сб. / [редкол. : А. И. Яценко, В. С. Пазенок]. – К. : Наук. думка, 1977. – С. 65–71 ; Относно взаимодействию между художественно и философско съзнание / В. С. Горский // Философска мисъл. – 1978. – Кн. 8. Год XXXIV. – С. 63–72 ; У пошуках істини : Взаємодія філософії і мистецтва / В. С. Горський. – К. : Мистецтво, 1979. – 156 с.

¹² Див.: Горський В. С., Євдокименко В. Ю. Національне та інтернаціональне в історії філософії / В. С. Горський, В. Ю. Євдокименко // Розвиток філософії в Українській РСР : [зб. наук. пр.] / [редкол. : В. Ю. Євдокименко та ін.]. – К. : Наук. думка, 1968. – С. 33–38 ; Горський В. С. Предмет истории философии отдельного народа / В. С. Горский // Problemas [Вильнюс]. – 1971. – № 2. – С. 30–35 ; Евдокименко В. Е., Горский В. С. Национальный и интернациональный момент в истории на философията / В. Е. Евдокименко, В. С. Горский // Философска мисъл [София]. – 1971. – Кн. 2. Год XXVII. – № 3. – С. 94–99 ; Горский В. С. О соотношении всемирной и национальной истории философии / В. С. Горский // Известия АН Казах. ССР : Серия общественная. – 1972. – № 4. – С. 22–29.

про феномен «філософської школи»¹³, методологічні здобутки сучасної та дореволюційної філософської історіографії¹⁴ тощо. Значний досвід В. Горського в аналізі соціологічних аспектів історико-філософського дослідження було узагальнено в монографії «Соціальне середовище та історико-філософський процес» (К., 1969) і докторській дисертації¹⁵, захищеній в Інституті філософії АН УРСР 7 лютого 1977 року.

Вже на початку 1970-х рр. до сфери наукових інтересів Вілена Сергійовича входить одна з найважливіших проблем історико-філософської науки – проблема тлумачення тексту¹⁶. Підсумком його багаторічних студій у цій царині стала монографія «Историко-философское истолкование текста» (К., 1981), що заторкує (вперше в українській історико-філософській літературі) складний комплекс проблем інтерпретації в історико-філософському дослідженні.

¹³ Див. його: «Философская школа» как понятие / В. С. Горский // Философские науки. – 1972. – № 1. – С. 82–88.

¹⁴ Див. його: Методологічні пошуки в сучасній польській історико-філософській літературі / В. С. Горський // Філософська думка. – 1969. – № 2. – С. 127–135 ; Філософія Сковороди у дореволюційних вітчизняних дослідженнях / В. С. Горський // Філософська думка. – 1972. – № 5. – С. 44–54 ; Історико-філософський процес у домарксистській історії філософії / В. С. Горський // Філософська думка. – 1973. – № 6. – С. 39–48 ; Историко-философская оценка учения Канта на Украине (середина XIX – начало XX веков) / В. С. Горский // Критические очерки по философии Канта : [сб. науч. тр.] / [ред. кол. : М. А. Булатов (предс.) и др.]. – К. : Наук. думка, 1975. – С. 322–344.

¹⁵ Див.: Горский В. С. Методологические проблемы исследования развития философии в антагонистическом обществе. Социологический аспект : дис. ... д-ра филос. наук / В. С. Горский ; АН УССР. Ин-т философии. – К., 1976. – 386 с.

¹⁶ Див. його: Історико-філософське тлумачення наукового тексту / В. С. Горський // Філософська думка. – 1970. – № 3. – С. 83–92 ; Філософське витлумачення літературних текстів / В. С. Горський // Етика і естетика : міжвід. наук. зб. – Вип. 9. – К. : Наук. думка, 1971. – С. 137–144 ; Текст и его истолкование в историко-философском исследовании / В. С. Горский // Методологические проблемы истории философии и общественной мысли : сб. / отв. ред. Б. В. Богданов. – М., 1977. – С. 216–227.

Важко переоцінити значущість досвіду осмислення теоретичних і методологічних проблем вивчення історії філософії, увиразненого у працях Вілена Горського 1960-х–1970-х рр., у процесі поступової гуманізації української історико-філософської науки, перенесення центру її уваги на особистісний вимір філософії та її історії. Надзвичайно важливу роль у цьому гуманітарному повороті відіграли його праці 1980-х рр., наскрізний мотив яких – утвердження в історико-філософських дослідженнях культурологічного підходу, ґрунтованого на розумінні філософії як особливої сфери духовної діяльності, що увиразнює досвід людського осягнення граничних засад буття, всього кола смисложиттєвих проблем¹⁷. Такий підхід, прибічником якого Вілен Сергійович залишався до кінця життя, розвиваючи і зрощуючи його на ниві української культури, у подальші роки зарекомендував себе доволі плідною альтернативою традиційному провітницькому поглядові на історію філософії як однолінійний, спрямований до утвердження абсолютної істини монологічний процес. На відміну від останнього, осмислення філософії в контексті культури, як сфери людського спілкування і взаємодії, утверджує насамперед необхідність діалогічного розуміння іс-

---

¹⁷ Див. його: Поняття «філософська культура» в історико-філософській науці / В. С. Горський // Філософська думка. – 1980. – № 4. – С. 60–71 ; О «диалогичности» культуры / В. С. Горский // Актуальные методологические вопросы современной науки : [сб. ст.] / [редкол. : Н. Н. Киселев и др.]. – К. : Политиздат Украины, 1983. – С. 130–133 ; Понятие «философская культура» в истории философской и общественной мысли народов СССР / В. С. Горский // Диалектика интернационального и национального в развитии общественной мысли : [сб. ст.] / отв. ред. М. Т. Иовчук. – Кишинев : Штиинца, 1984. – С. 116–124 ; Культура в контексті людської цілісності / Ю. А. Іщенко, В. С. Горський // Філософська думка. – 1985. – № 4. – С. 119–121 ; История философии в системе духовной культуры / В. С. Горский // Проблемы на культурата (София). – 1986. – № 5. – С. 17–23.

торико-філософського процесу, увиразнюючи плюралізм і багатоманітність нескінченного філософського пошуку. Згідно з таким розумінням історія філософії набуває образу своєрідного філософського «симпосіону», учасники якого не діляться на «більш» і «менш» значущих, на правих і неправих, і це вимагає від історика філософії не лише розчути, а й шанобливо поставитися до кожного з індивідуальних і самоцінних голосів рівних і вільних співрозмовників.

Утверджуючи культурологічний підхід до вивчення історії філософії, Вілен Горський вводить до нашого наукового обігу надзвичайно важливе в теоретичному й методологічному сенсі поняття «філософська культура», що позначає «особливу сферу культури, яка утворюється внаслідок концентрації довкола філософії різних споріднених з нею форм діяльності, через які здійснюється самоствердження й розвиток людини»¹⁸. Розвиваючи це поняття у працях 1990-х–2000-х рр.¹⁹, Вілен Сергійович особливо наголошував відмінність філософської культури від філософської теорії, а отже, розбіжність у цілях і методах їх осягнення історико-філософською наукою: «Якщо історія філософської теорії акцентує увагу на змістовному наповненні філософського знання як результату пізнавальної діяльності, то з огляду історії філософської культури, – зауважував він, – важливий не так результативний, як процесуальний ха-

¹⁸ Горський В. С. Понятие «философская культура» в истории философской и общественной мысли народов СССР / В. С. Горский // Диалектика интернационального и национального в развитии общественной мысли : [сб. ст.] / отв. ред. М. Т. Иовчук. – Кишинев : Штиинца, 1984. – С. 120.

¹⁹ Див. його: Культурологический аспект историко-философского исследования / В. С. Горский // История философии и культура / отв. ред. А. Г. Гордиенко. – К. : Наук. думка, 1991. – С. 5–15.

рактар осягнення дійсності. Тут у центрі уваги – вивчення процесу генези, зародження в тілі культури філософського знання, починаючи від найвіддаленіших передумов, і дослідження механізму, що забезпечує визрівання, оформлення на рівні теоретичної ідеї й подальше функціонування філософської ідеї у культурі на шляху до розуму й серця тих, кому адресуються філософські знання»²⁰.

Переосмислення історії філософії на українських теренах, здійснене Віленом Горським через призму поняття «філософська культура», чимало сприяло подоланню численних стереотипів щодо неї й окресленню на початку 1980-х рр. ще одного вектора його історико-філософських досліджень, який стосується киеворуської доби²¹. Один із першопрохідців у ца-

²⁰ Горський В. С. Філософія в українській культурі : (методологія та історія) : Філософські нариси / В. С. Горський. – К. : Центр практ. філософії, 2001. – С. 11.

²¹ Див. його: Проблема целостности мира в философской культуре Киевской Руси и Древней Болгарии (к вопросу о восприятии богомилства в культуре Киевской Руси) / В. С. Горский // Богомилство : Първи международен конгрес по българистика, г. София, 23 май – 3 юни 1981 г. / Българска Академия на Науките. – София, 1982. – С. 47–62 ; Философские идеи в культуре Киева XI–XIII вв. / В. С. Горский // Философская мысль в Киеве : историко-философский очерк / отв. ред. В. И. Шинкарук. – К. : Наук. думка, 1982. – С. 31–51 ; Характер и основные направления взаимосвязи философских культур Древней Руси и Болгарии / М. Д. Бычваров, В. С. Горский // У истоков общности философских культур русского, украинского и болгарского народов : сб. науч. тр. / отв. ред. В. С. Горский. – К. : Наук. думка, 1983. – С. 3–19 ; До характеристики філософсько-історичних уявлень в культурі Київської Русі / В. С. Горський // Філософська думка. – 1984. – № 3. – С. 76–88 ; Философская мысль в духовной культуре Киевской Руси / В. С. Горский // Исторические традиции философской культуры народов СССР и современность : сб. науч. тр. / отв. ред. В. И. Шинкарук. – К. : Наук. думка, 1984. – С. 80–88 ; Світоглядно-філософський зміст «Слова о полку Ігоревім» : Історія і сучасність у давньоруській культурі XII ст. / В. С. Горський // Філософська думка. – 1985. – № 6. – С. 79–89 ; Світоглядно-філософський зміст «Слова о полку Ігоревім» : морально-етичні уявлення в давньоруській культурі XII ст. / В. С. Горський // Філософська думка. – 1985. – № 5. – С. 47–59 ; Философские идеи в отечественной средневековой культуре / В. С. Горский, С. Б. Крымский // Философские науки. – 1985. – № 5. – С. 91–99 та ін.

рині української історико-філософської медієвістики, ініціатор систематичних студій з історії давньоруської філософії, автор численних наукових праць, присвячених етапу становлення східнослов'янських культур, ще за радянських часів В. Горський здобув визнання провідного і чи не найавторитетнішого фахівця у цій галузі. Реконструкція та аналіз філософськи значущих ідей у давньоруській культурі, здійснені у його дослідженнях, суттєво поглибили уявлення історико-філософської науки про взаємозв'язок філософії з іншими формами культури (передусім із релігією, мистецтвом, літературою), на конкретному історичному матеріалі увиразнили філософсько-релігійний синкретизм середньовічної думки східних слов'ян, чимало сприяли спростуванню однобічного просвітницького погляду на філософію виключно як знання, викладеного мовою понять і представленого у вигляді певної теоретичної системи, й, нарешті, відіграли вагому роль в утвердженні легітимного статусу духовно-практичного осягнення світу як форми філософування. Остання з індивідуальних монографій Вілена Горського, написана за радянських часів – «Философские идеи в культуре Киевской Руси XI – начала XII в.» (К., 1988), низка збірників наукових праць, виданих за його ініціативою і редакцією наприкінці 1980-х рр.²², численні

---

²² Див.: Человек и история в средневековой философской мысли русского, украинского и белорусского народов : сб. науч. тр. / отв. ред. В. С. Горский. – К. : Наук. думка, 1987. – 160 с. ; Отечественная общественная мысль эпохи средневековья (историко-философские очерки) : сб. науч. тр. / отв. ред. В. С. Горский. – К. : Наук. думка, 1988. – 324 с. ; «Слово о полку Игореве» и мировоззрение его эпохи : сб. науч. тр. / отв. ред. В. С. Горский. – К. : Наук. думка, 1990. – 178 с.

статті цього ж періоду²³ стали свідченням солідного історико-філософського доробку науковця, набутого у вивченні давньоруської філософської культури впродовж одного десятиліття. Розвідки Вілена Горського надали методологічний орієнтир та імпульс подальшим дослідженням давньоруського любомудрія, значну частку яких здійснено за його ініціативою і безпосереднім керівництвом.

Працюючи над монографіями і статтями, Вілен Сергійович виявляв свою невтомну енергію і в інших жанрах історико-філософської творчості. У його фаховому доробку – два солідні переклади з болгарської мови²⁴, чимала кількість рецензій і бібліографічних оглядів, упорядкування тому філософських праць Івана Франка, що увійшов до повного зібрання творів

---

²³ Див. його: Образ истории в памятниках общественной мысли Киевской Руси (на основе анализа «Слова о законе и благодати» Илариона и «Слова о полку Игореве») / В. С. Горский // Историко-философский ежегодник '87 / отв. ред. Н. В. Мотрошилова. – М. : Наука, 1987. – С. 119–138 ; Об одном из источников историко-философского изучения древнерусской культуры / В. С. Горский // Философские науки. – 1988. – № 2. – С. 45–56 ; «Слово про закон і благодать» Іларіона Київського – перлина давньоруської культури / В. С. Горський, Б. О. Лобовик // Філософська думка. – 1988. – № 4. – С. 89–91 ; Християнство і духовність Київської Русі / В. С. Горський // Радянське літературознавство. – 1988. – № 7. – С. 44–50 ; Образ истории в «Слове о Законе и Благодати» / В. С. Горский // Альманах библиофила / гл. ред. Е. И. Осетров. – М. : Книга, 1989. – Вып. 26. – С. 65–75 ; Образ истории в «Слове о полку Игореве» / В. С. Горский // «Слово о полку Игореве» и древнерусская философская культура / отв. ред. М. А. Абрамов ; АН СССР. Ин-т философии. – М., 1989. – С. 50–59 ; Образ світу в Софії Київській / В. С. Горський // Філософська і соціологічна думка. – 1989. – № 6. – С. 59–67 та ін.

²⁴ Див.: Йорданов Иван. Наука как логическая и общественная система (Познавательные и прикладные функции современной науки) / пер. с болг. и ред. В. С. Горского. – К. : Наук. думка, 1972. – 272 с. ; Пейчев Божидар. Философский трактат в Симеоновом сборнике / пер. с болг. и предисл. В. С. Горского. – К. : Наук. думка, 1983. – 152 с.

мислителя²⁵, а також підготовка наукового коментаря до нього. Разом із тим його професійна діяльність «інститутських» часів не обмежувалася лише «кабінетною» роботою. Надзвичайно цінуючи досвід фахового спілкування, він був активним учасником всесоюзних, республіканських і міжнародних (коли випадала можливість) наукових конференцій, організатором відомих медієвістичних семінарів 1980-х рр., які збирали фахівців з усього СРСР; він підтримував численні творчі контакти, виступав з лекціями, займався просвітницькою діяльністю, час від часу читав курси на філософському факультеті Київського державного університету та в Інституті підвищення кваліфікації викладачів суспільних наук при КДУ.

Зустрівши своє 60-річчя, Вілен Сергійович, за його власним зізнанням, не очікував від життя якихось «сюрпризів». Цілком достатнім для нього було те, що руйнація радянської системи і вступ України до нової історичної доби – доби утвердження і розбудови власної держави – усували перепони на шляху до вільного філософського мислення і відкривали нові творчі перспективи. Демократизація суспільного життя і структурні зміни, що відбувалися в Інституті філософії на початку 1990-х, створювали гарні можливості для фахової самореалізації і здійснення давніх задумів.

І все ж таки життя, як любив повторювати Вілен Сергійович, «виявилось багатше за схему» і піднесло «сюрприз», на який він геть не очікував. На початку літа 1992 р. він отримав від керівництва відроджуваної у статусі сучасного університету Києво-Могилянської

---

²⁵ Див.: Франко І. Я. Зібрання творів : у 50 т. / І. Я. Франко ; [редкол. : Є. П. Кирилюк (голова) та ін.]. – Т. 45 : Філософські праці / упоряд. і комент. В. С. Горського та ін. ; ред. тому В. Ю. Євдокименко. – К. : Наук. думка, 1986. – 573 с. [комент. : С. 499–570].

академії несподівану пропозицію створити й очолити кафедру філософії та релігієзнавства. Отримав – і погодився, «спокусившись» не стільки на те, щоб «очолити», скільки на те, щоб «створити». Тож із 6 червня 1992 р. і до останніх днів життя його постійним місцем роботи стала «Могилянка».

З Національним університетом «Києво-Могилянська академія» пов'язаний, за власним зізнанням Вілена Сергійовича, найважливіший і найплідніший період його діяльності. Праця на посадах завідувача кафедри філософії та релігієзнавства (1992–2000), декана гуманітарного факультету (1994–1995), керівника магістерської програми «Філософія» (2000–2005) повною мірою виявила особливий талант Горського-викладача і педагога, справжнього реформатора філософської освіти. Прийшовши до університету з амбітною метою – «виховати нове покоління українських філософів, здатних на рівних вести діалог із професіоналами та фахівцями-філософами Європи»²⁶, він згуртував довкола кафедри провідних українських фахівців у різних галузях філософської науки, створив колектив однодумців, який спромігся розробити ефективну модель філософської освіти, ґрунтовану на засадничих для новоствореного НаУКМА принципах *liberal arts education*. У тому, що саме «Могилянка» випустила перших в Україні бакалаврів (1996) і магістрів (1998) філософії, що її випускників-філософів (з-поміж яких уже є три доктори і понад тридцять кандидатів наук) вирізняє високий рівень загальногуманітарної і фахової підготовки, наукова і громадянська активність, є величезна частка самовідданої праці Вілена Сергійовича. У пам'яті численних сту-

---

²⁶ Інтерв'ю з Віленом Сергійовичем Горським [5 жовтня 2001 р.] / записав Юрій Завгородній. – С. 101.

дентів, дипломників, аспірантів назавжди залишаться бездоганні лекції професора Горського та його подвижництво наукового керівника, котрий щедро дарував усі свої сили, знання, досвід молодому поколінню – поколінню, яке він щиро любив і у філософський потенціал якого безмежно вірив. Головну мету своєї повсякденної праці на ниві філософської освіти Вілен Сергійович убачав у формуванні у студентства здатності до творчого і критичного мислення, а тому у своєму педагогічному служінні ніколи не обмежувався навчальним процесом, діяльно підтримуючи студентські наукові ініціативи, філософські диспути, конференції, літні школи, періодику, залучаючи здібну молодь до наукової роботи і допомагаючи їй фаховому становленню. Як влучно помітив Тарас Закидальський, з яким Вілена Сергійовича пов'язували багаторічні дружні стосунки, він мав «природний талант “заражати” молодих людей ідеями»²⁷.

Саме у «могилянський» період діяльності повною мірою виявився й талант Горського як організатора науки. Завдяки невсипущій енергії Вілена Сергійовича, його повсякденній копіткій праці й ініціативності кафедра філософії та релігієзнавства дуже швидко заявила про себе не лише як про важливий компонент у структурі університету та реалізації його освітніх і культурних програм, а й як про науковий осередок, в якому панує атмосфера творчості та дослідницького пошуку. Свідчення цьому – численні монографії, збірники наукових праць, статті, переклади, підручники, підготовлені співробітниками кафедри. Міжнародні наукові конференції, ініційовані

---

²⁷ Закидальський Т. Вілен Горський – історик української філософії / Тарас Закидальський // Наукові записки. – Т. 20 : Філософія та релігієзнавство / Нац. ун-т «Києво-Могилян. акад.». – К. : КМ Академія, 2002. – С. 94.

В. Горським та організовані за його участю, стали помітними подіями у філософському житті України, а його діяльність як співголови Товариства філософів слов'янських країн значно сприяла розширенню наукових контактів із фахівцями Швейцарії, Німеччини, Канади, Франції, Польщі, Росії та інших країн, налагодженню плідного фахового та культурного діалогу. Колективні наукові проекти, реалізовані Віленом Сергійовичем у НаУКМА, започаткування двох фахових збірників – «Наукові записки. Сер. Філософія та релігієзнавство» (1996) і «Магістеріум: Історико-філософські студії» (1998), запровадження постійно діючого Могилянського історико-філософського семінару (2003) мали своїм результатом не лише низку резонансних видань²⁸, а й формування на кафедрі філософії та релігієзнавства потужної іс-

---

²⁸ Див.: Спадщина Памфіла Юркевича : світовий і вітчизняний контекст : зб. наук. ст. / [ред. кол. : В. С. Горський (відп. ред.) та ін.]. – К. : КМ Academia, 1995. – 308 с. ; Київські обрії : історико-філософські нариси : зб. наук. пр. / [наук. ред. : В. Горський, М. Ткачук]. – К. : Стилос, 1997. – 368 с. ; Київ в історії філософії України / В. С. Горський, Я. М. Стратій, А. Г. Тихолаз, М. Л. Ткачук. – К. : КМ Academia ; Пульсари, 2000. – 264 с. ; Europa studies / Inst. Europeen de l' Université de Genève. – Genève, 2000. – № 10 : Ukraine, renaissance d'un mythe national : Actes publiés sous la direction de G. Nivat, V. Gorsky et M. Popovitch. – P. 105–115 ; Russian Studies in Philosophy. – 2000. – Vol. 38, № 4 : Philosophy in the Culture of Kievan Rus' / guest ed. V. Gorsky ; Образ Христа в українській культурі : зб. наук. пр. / ред. кол. В. С. Горський (відп. ред.) та ін. – К. : КМ Академія, 2001. – 198 с. [2-ге вид. – К. : КМ Академія, 2003] ; Філософська думка в Україні : біобібліогр. слов. / авт. кол. : В. С. Горський, М. Л. Ткачук, В. М. Нічик та ін. ; відп. ред. В. С. Горський. – К. : Пульсари, 2002. – 244 с. ; Релігійно-філософська думка в Києво-Могилянській академії : європейський контекст : [зб. наук. пр.] / редкол. : В. С. Горський (голова) та ін. – К. : КМ Академія, 2002. – 312 с. ; Давньоруські любоводри / В. Горський, О. Вдовина, Ю. Завгородній, О. Киричок. – К. : КМ Академія, 2004 ; Могилянський історико-філософський семінар. – Вип. I : 2003–2005. Матеріали засідань / відп. ред. і упоряд. М. Л. Ткачук. – К. : Києво-Могилян. акад., 2006. – 175 с. ; Давньоруське любоводріє : Тексти і контексти / упоряд. О. Вдовина, Ю. Завгородній. – К. : Києво-Могилян. акад., 2006. – 398 с.

торико-філософської школи. Основними стимулами її розбудови стали прагнення деідеологізації української історико-філософської науки, звільнення від застарілих стереотипів, засилля кон'юнктурщини та наукової недоброчесності, усвідомлення необхідності теоретичного і методологічного оновлення шляхом переосмислення досягнень західної історико-філософської традиції XIX–XX ст. Усвідомлюючи першорядну роль історико-філософського знання як підґрунтя не лише самовизначення та саморозвитку філософії, а й реконструкції духовної культури людства, збереження та відтворення історичної пам'яті, культурних цінностей, традицій та ідентичностей, історико-філософська школа НаУКМА сфокусувала свої зусилля на реалізації пізнавальної, просвітницької та культурної місії наукових студій у царині історії філософії. Головними пріоритетами її діяльності були і залишаються створення потужної спільноти фахівців, піднесення на належний рівень їх професійної планки; інформаційна, комунікаційна, організаційна консолідація дослідницьких проектів та ініціатив у галузі історії філософії; налагодження наукових контактів і співпраці з колегами за межами країни; інформаційно-аналітичне забезпечення досліджень (і курсів) з історії філософії з використанням сучасних технологій; створення джерелознавчої бази історико-філософських досліджень, а отже, активізація зусиль щодо підготовки до друку першоджерел, розгортання архівних студій, вивчення філософської спадщини, що зберігається в Україні; пильна увага до методологічних проблем історико-філософського пізнання, вивчення й осмислення відповідного світового досвіду та набутків; широка й послідовна інтеграція історико-філософського знання в гуманітарну

освіту, впровадження спеціальної фахової історико-філософської підготовки. З-поміж конкретних кроків, здійснених представниками історико-філософської школи НаУКМА задля реалізації зазначених пріоритетів – безпосереднє ознайомлення з досвідом історико-філософських студій у провідних університетах США, Франції, Німеччини, Польщі, Великобританії, Швейцарії та ін. країн; налагодження тісної співпраці з Інститутом філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України, Українським філософським фондом та фаховими історико-філософськими товариствами, що функціонують під його егідою, Товариством філософів слов'янських країн і низкою польських університетів та інституцій; реалізація спільних наукових проектів із західними і вітчизняними партнерами; проведення міжнародних і всеукраїнських наукових конференцій, систематична розробка наукових тем історико-філософського спрямування і запровадження результатів досліджень у навчальний процес та підготовку науково-педагогічних кадрів; налагодження міждисциплінарного діалогу в царині гуманітаристики тощо.

Саме на «могилянську» добу припадає розквіт і наукової творчості Вілена Горського: пріоритетні для нього теми історико-філософської україністики та методології історико-філософського пізнання набувають систематичного розвитку й оформлення.

Зокрема, 1990-ті – початок 2000-х рр. позначені у творчому доробку Вілена Сергійовича новими здобутками у царині вивчення філософської культури Київської Русі. Фокусом його дослідницької уваги постають образ святості (й ширше – етичні цінності та ідеали) в давньоруській культурі й методологічні проблеми дослідження найранішого з етапів історії вітчизня-

ної філософської думки. Аналіз цих проблем – предмет численних статей і доповідей В. Горського, а також трьох його монографій – «Нариси з історії філософської культури Київської Русі (серед. XII – серед. XIII ст.)» (К., 1993), «Святі Київської Русі» (К., 1994) та «Давньоруські любомудри» (К., 2004). Остання мала для Вілена Сергійовича особливе значення, адже написана у співавторстві з його учнями – вихованцями НаУКМА Юрієм Завгороднім, Оленою Вдовиною та Олександром Киричком. Символізуючи єднання поколінь у справі вивчення історії вітчизняної філософії та культури, ця праця є свідченням плідності не лише науковця, а й педагога і наукового керівника.

Звільнення від ідеологічних обмежень радянської доби вже на початку 1990-х рр. надало новий потужний імпульс студіям Вілена Горського в царині історико-філософської україністики. Предметом його аналізу постає комплекс методологічних проблем, що потребують першорядної уваги історика вітчизняної філософії, а також ціла низка ключових постатей і сюжетів, з якими пов'язано становлення і розвиток філософії на українських теренах. «Родзинкою» їх осмислення видається включення цих процесів у європейський контекст, спроба віднайти ту «оптику бачення», що сприяє подоланню комплексів «меншовартості», «містечковості» й «хуторянства», притаманного чималій частині досліджень з історії української філософії. Справжній європеець за широтою свого кругозору і стилю мислення, прояви цих комплексів Вілен Сергійович убачав не лише у бідканнях щодо відсутності в українській філософії постатей масштабу Платона чи Канта, а й у спробах «будь-що довести, що “ми” такі самі, як “вони”» (незалежно від того, яке «вони»

сьогодні чи завтра обирається за взірець)²⁹, або ж, навпаки, «ствердити себе як центр світового філософського мислення»³⁰, «довести виключну “українськість” тих діячів нашої культури, які зробили внесок не лише до своєї, а й до інонаціональної культури»³¹, «постулювати певні риси як абсолютну власність української філософії»³², утвердити націоналістичну риторiku у статусі чергового «єдино правильного» світогляду та звести складну й багатовекторну проблему людської і культурної ідентичності до етнічного самовизначення. Поділяючи розуміння нації «не як природної, а як духовної засади»³³, він наголошував необхідність відповідного сучасним запитам і реаліям розуміння національної української ідеї, яка «неминуче втрачає притаманну їй раніше етноцентричну спрямованість, наближаючись тим самим до західноєвропейської моделі нації з притаманним їй акцентом на засадах спільної території, правничо-політичної рівності всіх членів національної спільноти, спільної громадянської культури»³⁴.

Утверджуючи в науковому вжитку поняття «українська філософія» (замість традиційних формул «філософія на Україні» чи «філософія в Україні»), Вілен Сергійович менш за все пов'язував його з тими, за висловом Дмитра Чижевського, «імпресіоністськими характеристиками», які стосуються «національної душі» чи «національного характеру». Він розглядав українську філософію як феномен української культури і зарахо-

²⁹ Горський В. С. Біля джерел : нариси з історії філософської культури України / Вілен Горський. – К. : Києво-Могилян. акад., 2006. – С. 51–52.

³⁰ Там само – С. 53.

³¹ Там само. – С. 54.

³² Там само. – С. 52–53.

³³ Горський В. С. Філософія в українській культурі : (методологія та історія). – С. 138.

³⁴ Там само. – С. 140–141.

вував до її історії всіх тих мислителів, котрі зростали, формувались і діяли в межах утворюваного цією культурою «поля спілкування»³⁵. Водночас В. Горський наголошував на безперспективності розгляду національної культури у статусі «певної неподільної і замкненої у собі цілісності» і «поза її взаємодією з культурою інших народів»: українську культуру, котра представлена цілим спектром «регіональних субкультур», він розумів як полінаціональне явище, вивчення якого має здійснюватися «на стику» з іншими культурами, з урахуванням їх комунікації і взаємних зв'язків³⁶.

Першою спробою експлікації зазначених «методологічних розмислів» Вілена Горського став його навчальний посібник «Історія української філософії» (К., 1996), що за короткий термін витримав чотири видання і виявився найвдалішою з усіх спроб систематизації й цілісного осмислення філософських процесів, які розгорталися на теренах України; згодом ці ж розмисли надихнули появу його монографій «Філософія в українській культурі: (методологія та історія)» (К., 2001) та «Біля джерел: нариси з історії філософської культури України» (К., 2006), які ще раз увиразнили єдність методологічних і конкретно-історичних зацікавлень Вілена Горського як історика філософії, його особливу увагу до проблеми діалогу філософських культур у конкретно-історичному та теоретичному вимірах.

Як засвідчують праці Вілена Горського, написані у 1990-х–2000-х рр., його фахові зацікавлення цієї доби не обмежуються лише історико-філософською

³⁵ Горський В. С. Передмова / Вілен Горський // Філософська думка в Україні : біобібліогр. слов. / авт. кол. : В. С. Горський, М. Л. Ткачук, В. М. Нічик та ін. ; відп. ред. В. С. Горський. – К. : Пульсари, 2002. – 244 с.

³⁶ Горський В. С. Філософія в українській культурі : (методологія та історія). – С. 26–27.

проблематикою: предметом його аналізу постають актуальні питання суспільного життя – проблеми культурної ідентичності та цивілізаційного вибору³⁷, етичних норм і цінностей³⁸, освіти і виховання³⁹. Творча й життєва активність цієї літньої за віком, але молодій душою людини, виявлена у 1990-х рр., вражала всіх,

---

³⁷ Див. його: Де шукати Європу? (Погляд з позиції сьогодення) / Вілен Горський // Наукові записки. – Т. 8 : Філософія та право / Нац. ун-т «Києво-Могилян. акад.». – К. : КМ Academia, 1999. – С. 11–15 ; Міф Європи в сучасній українській культурі / Вілен Горський // Наукові записки. – Т. 18 : Філософія та релігієзнавство / Нац. ун-т «Києво-Могилян. акад.». – К. : Стилос, 2000. – С. 41–51 ; Україна на порозі планетарної цивілізації / Вілен Горський // Практична філософія. – 2001. – № 2. – С. 214–220 ; Українська культура на межі тисячоліть і європейський контекст / Вілен Горський // Філософські пошуки. – Вип. XI–XII. – Львів ; Одеса ; Хмельницький, 2001. – С. 19–28 ; Глобалізація культури як проблема України / Вілен Горський // Наукові записки. – Т. 20 : Спец. вип. : у 2 ч. / Нац. ун-т «Києво-Могилян. акад.». – К. : КМ Академія, 2002. – Ч. 1. – С. 74–81 ; «Сфера спільності» як позитивний здобуток взаємодії слов'янських народів / В. С. Горський // ΣOFIA (Жешув). – 2002. – № 2. – С. 145–151 ; Міф Європи в сучасній українській літературі / Вілен Горський // Мандрівець. – 2003. – № 4. – С. 25–35 та ін.

³⁸ Див. його: Україна на шляху до ствердження толерантності / В. С. Горський // Europejskie modele tolerancji / red. A. L. Zachariasz, S. Symotiuk. – Rzeszów : Wydawnictwo UR, 2001. – С. 135–144 ; На шляхах до утвердження культури миру і толерантності : український досвід / Вілен Горський // Україна – Європа : назустріч новому тисячоліттю (права людини, мир, демократія, толерантність, взаєморозуміння між народами) / Ю. І. Сватко, В. С. Горський, В. І. Гусев та ін. ; [наук. ред. Ю. І. Сватко]. – К. : Стилос, 1999. – С. 21–27 та ін.

³⁹ Див. його: Філософська освіта в сучасній Україні : проблеми становлення / В. С. Горський // Сучасна гуманітарна освіта : стан і перспективи. Тези виступів учасн. наук.-практ. конф. – Ч. 2. – Чернівці, 1996. – С. 80–89 ; Проблема виховання « нової інтелігенції » в сучасному українському суспільстві / Вілен Горський // Інтелігенція – гуманна об'єднувальна сила сучасного суспільства. – К. : Стилос, 1999. – С. 22–27 ; Погляд на американський університет з києво-могилянського подвір'я / Вілен Горський // Могилянські джерела. – 2000. – № 2, черв. – С. 16–18 ; Ідея університету та « університетська філософія » / Вілен Горський // Покликання університету : зб. наук. пр. / ред. кол. : О. Гомілко [та ін.]. – К. : ЯНКО ; Веселка, 2005. – С. 24–30 ; Ідея університету в києво-могилянській редакції / Вілен Горський // Дух і Літера. – 2006. – № 15–16. – С. 100–108 ; Чи потрібна філософія в Україні? / Вілен Горський // Філософсько-антропологічні читання'99 : Антропологічні ідеали Київської школи та реалії постмодерну (до 70-річчя Олександра Яценка). – К. : Стилос, 2000. – С. 268–276 та ін.

хто його знав. Без перебільшення, будь-яке помітне явище в житті університету, Інституту філософії, всієї фахової спільноти не обходилося без участі Вілена Сергійовича. Він виголошував доповіді на конференціях, конгресах і симпозіумах не лише в Україні, а й у Польщі, Росії, Болгарії, Італії, Франції, Швейцарії, США; відвідував європейські й американські університети; залюбки виступав у пресі та на радіо. Його запрошували до участі у «круглих столах» і семінарах історики та політологи, філологи та музеєзнавці, культурологи та релігієзнавці, громадські організації та мистецькі об'єднання. Він нескінченно опонував дисертації, «засідав» у Вчених радах і редколегіях. Він розробляв і викладав авторські курси («Історія української філософії», «Методологія історико-філософського пізнання», «Образ святості в культурі киеворуської доби», «Філософські ідеї в культурі Київської Русі», «Давньоруські любомудри»), організовував, керував і консультував. Він був усім потрібен і для всіх знаходив час – для родини, колег, студентів, аспірантів, іноземних гостей. Він ніби поспішав жити і дихати вільним повітрям творчості та натхнення...

Але доля інколи приносить не тільки приємні «сюрпризи». Від початку 2000-х рр. Вілен Сергійович став катастрофічно втрачати зір (далася ознака давня хвороба очей), і будь-які спроби спинити цей процес виявилися марними. Однак він не здавався, залишався «у лавах»: не припиняв викладання і наукової діяльності, продовжував писати статті та книги, був активним учасником наукових заходів і, як завжди, демонстрував взірцеву дисциплінованість й обов'язковість в усьому, за що брався. Звісно, все це було можливим тільки завдяки подвижницькій допомозі родини, дружній підтримці колег і учнів.

Восени 2006 р. Вілен Сергійович відсвяткував своє 75-річчя. Указом Президента України від 28 листопада 2006 р. йому було присвоєно почесне звання «Заслужений діяч науки і техніки України», яким держава відзначила його особистий внесок у соціально-економічний і культурний розвиток країни, вагомі досягнення у професійній діяльності й багаторічну сумлінну працю.

А ще через півроку, 27 травня 2007 р., його не стало... Не стало раптово і несподівано: він ніби просто зупинив своє життя, яке позбавилося принади і сенсу – за п'ять днів до смерті він остаточно втратив зір, занурившись у моторошну пітьму без жодної надії на повернення, а отже, на ту активну творчу діяльність, поза якою себе не уявляв.

Минає час, який віддаляє нас від того спекотного свята Трійці, у день якого Вілен Горський завершив свій земний шлях. І хоча цей шлях не був легкий, він був щасливий і сповнений смислу. Не наживши матеріальних скарбів, Вілен Сергійович заслужив те найважливіше, що лишає по собі людина – добре ім'я і світлу пам'ять. Продовжують жити (вже своїм окремим життям) його думки і твори, які знаходять нових і нових читачів. А серця тих, хто його знав, зберігають теплі спогади про яскраву Особистість, людину рідкісної відкритості й душевної щедрості, котра випромінювала, попри будь-які негаразди, доброзичливість і оптимізм, дивовижну творчу енергію та непідробну гармонію зі світом і ближніми, виявляла мудру поблажливість до людських слабостей і вміння прощати, відданість своїй справі та справжню силу духу, що нездоланна для смерті...